

ZNACZENIE NAUK EKONOMICZNYCH W ROZWOJU OGRODNICTWA

*Bogdan Klepacki**, *Dawid Olewnicki***

*Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik katedry: prof. dr hab. Henryk Runowski

**Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik pracowni: prof. dr hab. Lilianna Jabłońska

Słowa kluczowe: ogrodnictwo, rolnictwo, ekonomia

Key words: horticulture, agriculture, economy

S y n o p s i s. Celem pracy jest zaprezentowanie rozwoju myśli ekonomicznej oraz nauk ekonomicznych w zakresie rolnictwa oraz ogrodnictwa. Z przeprowadzonych rozważań wynika, że rozwój myśli ekonomicznej w rolnictwie i wszystkie obserwowane w nim zjawiska oraz prawidłowości mają podobny przebieg zarówno w tym sektorze, jak i w jego integralnej części, tj. ogrodnictwie. Czynnikiem wyodrębniającym ogrodnictwo i integrującym je wewnętrznie jest jego wysoka intensywność. Rozwój nauk ekonomicznych w ogrodnictwie od dziesiątek lat przyczynia się do wzrostu tej intensywności w wyniku racjonalnego wykorzystania wszystkich czynników wytwórczych.

SPOŁECZNO-GOSPODARCZA ROLA OGRODNICTWA I JEGO FUNKCJE

Powszechnie uważa się, że rolnictwo jest najstarszym działem wytwórczym gospodarki narodowej (jako jeszcze wcześniejsze formy aktywności ludzi należy uznać myślistwo i zbieractwo). Nie wiązało się to jednak z tworzeniem warunków do produkcji, lecz pozyskaniem dóbr. Dlatego człowiek zawsze dążył do jak najlepszego wykorzystania użytkowanej ziemi i innych, początkowo bardzo prymitywnych, środków produkcji. Nie można jednak tego utożsamiać ze współczesnym rozumieniem ekonomiki rolnictwa oraz gospodarstw i produkcji [Klepacki 2013a]. Niezwykle trudno też jest dokładnie określić, kiedy w sposób jednoznaczny ogrodnictwo zaczęło być traktowane jako odmienny w swym charakterze od rolnictwa dział produkcji. Natomiast wspólna jest opinia ekonomistów i historyków ogrodnictwa, że jest ono tak stare jak cywilizacja ludzka [Krusze 1977]. Jedni z nich na pierwszy plan wysuwają żywicielską funkcję ogrodnictwa, natomiast inni stwarzanie warunków do wypoczynku oraz podnoszenia estetyki środowiska, w którym przebywa człowiek.

Od dziesiątków lat podejmowane są próby określenia roli, jaką spełnia ogrodnictwo dla społeczeństwa i gospodarki. Przez lata dokonywano także prób określenia działów i gałęzi ogrodnictwa. W 1827 r. na zebraniu inauguracyjnym Francuskiego Towarzystwa

Ogrodniczego ogrodnictwo zostało podzielone na siedem następujących działów: ogrody warzywne, ogrody owocowe i sady, ogrody kwiatowe ze szklarniami, ogrody botaniczne i zielarsko-medyczne, ogrody geometryczne francuskie, ogrody pejzażowe angielskie i chińskie oraz szkółki i produkcja nasion. W kilkadziesiąt lat później dziedzina ogrodnictwa została podzielona na trzy części, tj. na działalność praktyczną, na którą składa się produkcja owoców, warzyw, roślin ozdobnych i nasion, działalność naukową, czyli prowadzenie ogrodów botanicznych, a także działalność artystyczną, do której zaliczono zakładanie i utrzymywanie ogrodów ozdobnych, a więc parków, zieleńców itp. [Krusze 1982].

W drugiej połowie XX wieku utrwaliły się dwie definicje określające obecny kształt gospodarki ogrodniczej i ogrodnictwa. Na gospodarkę ogrodniczą, według Nory Krusze [1964: za Olewnicki 2011], składa się produkcja ogrodnicza, handel produktami i artykułami ogrodniczymi, spożycie owoców i warzyw oraz popyt na rośliny ozdobne, a do podstawowych trzech działów gospodarki ogrodniczej należą sadownictwo, warzywnictwo i rośliny ozdobne. Obok gospodarki ogrodniczej funkcjonuje również jej otoczenie, do którego zalicza się przetwórstwo owocowo-warzywne oraz usługi. Natomiast na całość ogrodnictwa składa się wiele różnorodnych gałęzi i dyscyplin naukowych. Jest to zatem heterogeniczny dział gospodarki narodowej i dziedzina naukowa o charakterze interdyscyplinarnym.

Ogrodnictwo pełni odmienne funkcje w gospodarce żywnościowej od pozostałej produkcji roślinnej, zaś rola tych funkcji rośnie w miarę wzrostu zamożności społeczeństwa. Jak zaznaczyła N. Krusze [1974] w krajach klimatu umiarkowanego wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym rośnie także rola produkcji ogrodniczej w całej produkcji roślinnej. Wraz z procesem urbanizacji krajów zwiększa się także znaczenie innej funkcji ogrodnictwa, tj. estetyzacji otoczenia człowieka, w tym miejsca wypoczynku.

ROZWÓJ MYŚLI EKONOMICZNEJ A ROLNICTWO I OGRODNICTWO

W rozwoju cywilizacyjnym w bardzo długim okresie można wyróżnić pewne charakterystyczne etapy, a jednym z możliwych sposobów periodyzacji jest określenie specyficznych fal rozwoju. Generalnie wyróżnia się trzy takie fale: rozwoju agrarnego, rozwoju przemysłowego i rozwoju społeczeństwa informacyjnego [Kwaśnicki 2003, s. 413-448]. Ekonomia jako nauka pojawiła się na dalszym etapie rozwoju społeczno-gospodarczego, wcześniej jednak funkcjonowała ona w zakresie intuicyjnym bądź w postaci wiedzy dziedzicznej z pokolenia na pokolenie, wynikającej z wycinkowych obserwacji, a nie z badań naukowych [Klepacki 2013b]. Szczególnie postępująca ograniczoność zasobów stała się jedną z przyczyn rozwoju ekonomii jako nauki, której celem były badania dotyczące racjonalizacji wykorzystania wszelkich dóbr. Bolesław Strużek [1964 za: Klepacki 2013a] wyróżnił trzy podstawowe etapy rozwoju myśli ekonomiczno-rolniczej: okres przednaukowy, okres kształtowania się naukowych podstaw ekonomiki rolniczej, okres z zastosowaniem metod naukowych. To wyodrębnienie jest do dnia dzisiejszego aktualne. Nie można bowiem zaprzeczyć, że już w starożytności w różnych regionach geograficznych i krajach ukazywały się opracowania dotyczące gospodarowania w rolnictwie, organizacji gospodarstw czy też elementów zarządzania.

Należy również zaznaczyć, że rozwój myśli ekonomicznej w rolnictwie i wszystkie obserwowane w nim zjawiska oraz prawidłowości mają podobny przebieg zarówno w tym dziale, jak i w jego integralnej części, tj. ogrodnictwie. Według Ryszarda Manteuffla [1979, s. 10-530], cechą szczególną rolnictwa, odróżniającą je od wszystkich pozostałych

działów gospodarki jest to, że ziemia stanowi środek produkcji, a nie tylko jej miejsce jak w przemyśle. Produkcja rolnicza opiera się na wykorzystaniu organizmów żywych. Z tego też wynika jej zależność od warunków przyrodniczych. Jest ona również zależna, podobnie jak wszelka produkcja materialna, od warunków ekonomicznych. Olga Stefko i Barbara Ciesielska [2013, s. 161-168] podkreśliły, że chociaż ogrodnictwo stanowi integralną część rolnictwa, wyróżnia je nie tylko potencjalnie wyższa dochodowość, lecz także odmienny sposób wykorzystania klasycznych czynników produkcji, takich jak: ziemia, praca i kapitał.

W okresie średniowiecza następował stopniowy postęp w rolnictwie, jednak myśl ekonomiczna nie była oparta na naukowych podstawach, a na jej rozwój w tym okresie istotny wpływ miał feudalizm i feudalny sposób produkcji. Podłożem wszelkich poglądów gospodarczych w tej epoce była moralistyka, a także określone cele etyczne. Dlatego dla epoki średniowiecza typowa myśl ekonomiczna to poglądy tzw. kanonistów, a więc kodyfikatorów i komentatorów ówczesnego kodeksu kanonicznego. Dopiero w okresie późnego średniowiecza zaczęło się kształtowanie poglądów mających podłoże wynikające z obserwacji zachodzących zjawisk gospodarczych.

W Polsce na przełomie XV i XVI wieku można zaobserwować racjonalizację podejścia do prawidłowego gospodarowania, a okres ten przypada na czasy panowania Zygmunta Augusta i królowej Bony. Jak pisał Janusz Skódlarski [2006, s. 115-122] w działalności ekonomicznej królowa Bona przykładła największą uwagę do rozwoju rolnictwa oraz kolonizacji puszczy i pustek. Królewskorzynny mazowieckie (dobra oprawne) zorganizowała we wzorowe państwo, gdzie prowadzono akcję kolonizacyjną, zintensyfikowano gospodarkę folwarczną, powiększono obszar gruntów ornych i rozwijano szczególnie ogrodnictwo. Wprowadzono do upraw wiele warzyw, zwanych do dzisiaj „włoszczyzną”. Warzywa te, z biegiem czasu, upowszechniono na obszarze całej Rzeczypospolitej.

Jako okres tworzenia naukowych podstaw rozwoju ekonomiki rolnictwa uważa się na ogół wieki od XVII do XIX. W tym czasie pojawiło się kilka ważnych nurtów w ekonomii ogólnej, takich jak merkantylizm, fizjokratyzm czy ekonomia klasyczna. Najbardziej bezpośrednio do rolnictwa odnosił się kierunek fizjokratyczny, w którym uważano, że jedynym źródłem bogactwa jest produkt pozyskiwany w rolnictwie, reszta działalności jest „jałowa”, nie przynosi nadwyżki. W klasycznej szkole ekonomii jednym z rozwijanych kierunków myśli ekonomicznej była teoria renty gruntowej [Tomczak 1983 za: Klepacki 2013a]. Gwałtowny rozwój nauk ekonomiczno-rolniczych miał miejsce w drugiej połowie XIX oraz na początku pierwszej połowy XX wieku, szczególnie w takich krajach jak Anglia, Niemcy czy USA. Zainteresowania ekonomistów rolnych sprowadzały się głównie do tematyki odejścia od feudalizmu do kapitalizmu (zwłaszcza z pracą najemną), uprzemysłowienia i dostępności pozarolniczych środków produkcji, postępu w technice, hodowli roślin i zwierząt, agronomii, postępu organizacyjno-technicznego, kryzysów agrarnych i migracji ludności. W dalszych okresach zainteresowania te dotyczyły np. spółdzielczości, organizacji pracy i wpływu uprzemysłowienia na rolnictwo oraz tereny wiejskie [Klepacki 2013b].

W wieku XIX i na początku XX część ekonomistów szczegółowo zaczęła interesować się również ekonomicznymi aspektami rozwoju ogrodnictwa. Do cech wyróżniających ogrodnictwo od pozostałych kierunków produkcji roślinnej zaliczano przede wszystkim małą skalę gospodarstw ogrodniczych w porównaniu do gospodarstw rolnych, jednak u podstaw tej oceny leżało stosowanie powierzchni jako jedynego miernika wielkości gospodarstwa. Przy takiej podstawie klasyfikacji największe były gospodarstwa leśne, na drugim miejscu gospodarstwa rolne, a na końcu ogrodnicze. Należy jednak podkreślić, że

współcześnie taki miernik skali przedsiębiorstwa, jak powierzchnia, jest nadal potrzebny, ale jedynie do pewnych celów, przede wszystkim statystycznych, w sporządzaniu projektów urzędniowych i w bilansowaniu powierzchni w gospodarce przestrzennej regionu i kraju. Natomiast do oceny roli społecznej i ekonomicznej przedsiębiorstwa ogrodniczego był i nadal jest on mało przydatny. Znamienne są słowa Piotra Hosera z 1913 roku [za: Malepszy 1996, s. 9-24], Dziekana Wydziału Ogrodniczego w Towarzystwie Ogrodniczym Warszawskim, który w swoim przemówieniu inauguracyjnym stwierdził m.in., że od początku XX wieku wielka własność się kurczy, ziemia drożeje, a prostym tego następstwem jest to, że ekstensywna kultura rolna w części ustępować będzie musiała intensywnej kulturze ogrodowej. Ponadto, ogrodnictwo zdemokratyzowało się, stało się dobrem powszechnym, dlatego właśnie wymaga rozumnego i światłego kierownictwa.

W 1912 r. ukazała się książka Józefa Brzezińskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie pt. *Uwagi ogólne o produkcji sadowniczej i handlu owocami*, w której autor wyraźnie sugerował, że „obecne warunki ekonomiczne umożliwiają rozwój ogrodnictwa, w tym sadownictwa. Ponadto, rozwój miast i podniesienie się skali życiowej wpływają na zapotrzebowanie na owoce, czego dowodem był wzrastający import. Natomiast wzrost cen ziemi wywołuje konieczność szukania sposobów podniesienia jej dochodowości, a jednocześnie silnie rozwinięty prąd parcelacyjny ujawnia wśród społeczeństwa wiele jednostek przedsiębiorczych i energicznych” [Brzeziński 1912, s. 86]. Autor podkreślił również istotę kształcenia w zakresie ogrodnictwa, uwzględniając znaczenie ekonomii jako nauki ułatwiającej prowadzenie produkcji.

Rosnące zainteresowanie naukowców ogrodnictwem i jego społeczno-gospodarczym znaczeniem w okresie przedwojennym miało swój wyraz jeszcze w innych ważnych opracowaniach. Przed drugą wojną światową duże zasługi dla historii ogrodnictwa należy przypisać Edmundowi Jankowskiemu, który wykładał ten przedmiot na Wydziale Ogrodniczym Towarzystwa Kursów Naukowych w latach 1916-1921, a od roku 1921 na Wydziale Ogrodniczym w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego (po powstaniu tego wydziału). Jak podkreśliła Jadwiga Gutowska [1977, s. 609-612], według relacji E. Jankowskiego, jeszcze pod koniec XIX wieku pierwszy prezes Towarzystwa Naukowego Warszawskiego Aleksander Jabłonowski zachęcał ogrodników do zbierania materiałów, które mogłyby być podstawą do opracowania *Historii ogólnej polskiego sadownictwa*, ale brakowało chętnych do zajęcia się opracowaniem dzieła poświęconego tylko tej problematyce. Autorka artykułu zaznaczyła także, że choć wprawdzie pewne informacje odnośnie historii ogrodnictwa można było znaleźć w znacznie wcześniej opracowanych książkach, jak np. u Stanisława Wodzickiego czy w późniejszym opracowaniu Józefa Drege zamieszczonym w *Wielkiej encyklopedii*, ale nie dawały one obrazu całej historii ogrodnictwa. E. Jankowski, chociaż doceniał znaczenie informacji o przeszłości ogrodnictwa, które mogłyby być przyczynkiem do dziejów kultury i cywilizacji, to opracowania podręcznika podjął się dopiero w 1912 r., gdy zaczęto myśleć o założeniu Wyższej Szkoły Ogrodniczej w Warszawie. W 1923 r. ukazały się drukiem *Dzieje ogrodnictwa w Polsce*, a w 1938 r. dwutomowe dzieło *Dzieje ogrodnictwa*. Treść tych dzieł dotyczyła nie tylko historii ogrodów ozdobnych, ale zawierała również informacje o gospodarczo-społecznym jego znaczeniu.

Dzięki tym opracowaniom w późniejszych latach ukształtowała się dyscyplina naukowa zwana ekonomiką ogrodnictwa, chociaż nauczanie samego ogrodnictwa w Polsce datuje się już od 1773 r., gdy Komisja Edukacji Narodowej wprowadziła do szkół w miastach i wsiach praktyczne zajęcia z zakresu rolnictwa, ogrodnictwa i weterynarii [Malepszy 1996, s. 9-24]. Celem ekonomiki ogrodnictwa stało się tworzenie teoretycznych podstaw

sterowania rozwojem ogrodnictwa (zgodnie z potrzebami i interesami społecznymi) w skali międzynarodowej, krajowej i regionalnej. Od początku była więc ona dyscypliną usługową dla polityki społeczno-gospodarczej w zakresie ogrodnictwa. Ekonomika ogrodnictwa stała się jedną z wielu ekonomik działowych (bądź branżowych), zajmujących się poszczególnymi działami lub gałęziami gospodarki narodowej. W systematyce dyscyplin naukowych zakwalifikowana została według Oskara Langego [za Krusze 1982, s. 30] do kategorii ekonomik stosowanych albo tzw. ekonomiki szczegółowej. Do rozwoju nauk ekonomicznych w ogrodnictwie przyczyniło się utworzenie w 1921 r. Wydziału Ogrodniczego SGGW. W sferze gospodarczej i politycznej jego powołanie gwarantowało dopływ dobrze wykształconych fachowców oraz stwarzało szansę na rozwój gospodarczy i czerpanie z tego korzyści przez znaczną część społeczeństwa [Małepszy 1996, s. 9-24]. Należy podkreślić, że już na początku wydział ten obejmował trzy kierunki, tj. kierunek użytkowy, zdobniczy i agronomii społecznej, a więc szczególną wagę przywiązano do kształcenia w zakresie prawidłowego i efektywnego zarządzania w gospodarstwach ogrodniczych. Dalszy rozwój ekonomiki ogrodnictwa i zasadność badań w tej dziedzinie wynikały też z przekonania ówczesnych badaczy, że rozwój produkcji ogrodniczej w Polsce w okresie dwudziestolecia międzywojennego, a później także w okresie powojennym następował przede wszystkim w warunkach zwiększającej się liczby ludności oraz powolnej, aczkolwiek wyraźnej tendencji wzrostu zamożności społeczeństwa.

Pierwsze lata po II wojnie światowej w Polsce oraz w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej zdominowała potrzeba opracowania teorii gospodarki socjalistycznej w nawiązaniu do ogólnej teorii ekonomii politycznej, zwłaszcza myśli Marksa i Engelsa [Klepacki 2013b, s. 10-15]. Było to w ówczesnej Polsce nowe zagadnienie, dlatego też często korzystano z dorobku radzieckich naukowców.

Rozwój nurtu marksistowskiego i przemiany typu socjalistycznego w rolnictwie oznaczały zniesienie wielkiej własności i reformę rolną. Rozwój rolnictwa w okresie industrializacji zorientowany był na wytworzenie maksymalnego *quantum* produktów rolniczych w sposób najbardziej ekonomicznie efektywny. Efektywność ta była określana przez strumienie fizyczne nakładów i wytworzonych produktów oraz poziom i relacje cen wyznaczone na rynku. Ceny te stanowiły podstawę rachunku ekonomicznego, przeprowadzanego przez rolników w procesie podejmowania decyzji gospodarczych [Woś, Zegar 2002]. Jeśli pominąć krótki okres aktywnej kolektywizacji (1945-1956), nowy system nie naruszył ekonomicznych podstaw gospodarki chłopskiej. Była i pozostała ona prywatna. Jak zaznaczył Dawid Olewnicki [2011, s. 6-144] w okresie gospodarki centralnie planowanej podobnie dużą lub jeszcze większą wolnością gospodarczą charakteryzowała się produkcja ogrodnicza. Natomiast zmieniło się dość istotnie otoczenie rolnictwa, a więc rynek rolny, przetwórstwo rolno-spożywcze i usługi, a tworzony wówczas sektor rolnictwa państwowego i spółdzielczego nie odegrał spodziewanej roli [Woś 2000]. Generalnie rzecz ujmując, budowanie gospodarki na podstawie teorii marksistowskiej nie sprawdziło się w żadnym kraju.

Ogólnie można sądzić, że w pierwszych trzydziestu latach po II wojnie światowej, a może jeszcze dłużej były większe potrzeby rozwoju ekonomiki na poziomie mikro, czyli przedsiębiorstw, a w latach 80. nawet szczegółowych procesów w tym technologii produkcji. Z pewnym zdumieniem można zauważyć, że po transformacji ustrojowej, wprowadzeniu gospodarki kapitalistycznej, w naukach ekonomiczno-rolniczych zaczęło zwiększać się znaczenie badań nie nad gospodarstwami, ale w większej skali – na poziomie mezo i makro Klepacki [2013a, s. 45-50].

Generalnie, w drugiej połowie XX wieku gospodarka ogrodnicza była dynamicznie rozwijającym się działem rolnictwa, a sytuacja ekonomiczna producentów ogrodniczych w latach 70. i 80. była na ogół zadowalająca. W okresie gospodarki centralnie planowanej stosunkowo dużo uwagi w naukach ekonomiczno-rolniczych poświęcano również ekonomicznym uwarunkowaniom gospodarki ogrodniczej. Przyczyniło się również do tego powołanie w 1954 r. w SGGW w Warszawie Zakładu Organizacji Socjalistycznych Przedsiębiorstw Ogrodniczych jako jednostki w Katedrze Organizacji Socjalistycznych Przedsiębiorstw Rolnych na ówczesnym Wydziale Inżynieryjno-Ekonomicznym Rolnictwa. W kolejnych latach zakład przekształcano, zmieniając również nazwy, m.in. w 1976 r. na Zakład Ekonomiki i Organizacji Ogrodnictwa. To właśnie tym zakładem kierowała przez prawie trzy dekady prof. Nora Krusze, która uznawana jest w Polsce za głównego twórcę ekonomiki ogrodnictwa drugiej połowy XX wieku.

Z badań nad gospodarką ogrodniczą w tym okresie wynika, że pomimo nurtu socjalistycznego i restrykcyjnych ograniczeń gospodarczych w okresie gospodarki centralnie planowanej w ogrodnictwie istniały wyraźne symptomy wolności gospodarczej, chociaż nie w każdej dziedzinie produkcji. Lilianna Jabłońska [2007, s. 5-132] zaznaczyła, że w latach 50. i 60. XX w. stosowano politykę gospodarczą państwa zmuszającą producentów różnymi zarządzeniami administracyjnymi, np. przydziałami opału, do produkcji pod osłonami wyłącznie warzyw zamiast roślin ozdobnych. Opisane jednak wcześniej symptomy wolności gospodarczej w ogrodnictwie uwidoczniły się w pierwszych latach po transformacji ustrojowej w lepszym dostosowaniu producentów ogrodniczych do wymogów wolnego rynku i konkurencji niż w przypadku producentów rolnych [Olewnicki 2011].

Przemiany transformacyjne zapoczątkowane w 1989 r. wpłynęły na całą gospodarkę ogrodniczą. Głęboka restrukturyzacja gospodarki narodowej wyłączyła część aparatu wytwórczego, co spowodowało zmniejszenie zatrudnienia, spadek dochodów realnych ludności, a więc spadek popytu na owoce, warzywa i kwiaty, czyli produkty, które charakteryzują się wysoką dochodową elastycznością popytu. W ten sposób recesja w rolnictwie, a w związku z tym także w ogrodnictwie, została wywołana głębokimi zmianami w całej gospodarce [Wawrzyniak 1998]. W ostatnich latach panowała powszechna opinia, że zmiany zachodzące w gospodarce po przemianach ustrojowych były niekorzystne dla ogrodnictwa. Zmniejszający się poziom opłacalności, zwiększające się problemy z dostępnością siły roboczej, rozwarcie się nożyc cen oraz trudności ze zbytem to tylko najważniejsze problemy, z którymi spotykali się i z którymi w przyszłości będą musieli sobie poradzić polscy ogrodnicy. Akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. przyczyniła się m.in. do znacznego wzrostu eksportu produktów ogrodniczych, jednak pojawiła się znacząca konkurencja wynikająca z działalności na globalnym rynku. Jednym z zadań ekonomiki ogrodnictwa jako nauki stało się poszukiwanie najkorzystniejszego ze społecznego punktu widzenia zestawienia produkcji, handlu i konsumpcji w całość, którą jest gospodarka ogrodnicza.

W tym kierunku podążają też obecne badania w tym sektorze. Jak podkreśla wielu autorów [Wawrzyniak 1998, Ciechomski 2000, 2002, Jabłońska 2005], pod koniec lat 90. XX w. warunkiem zachowania opłacalności w wielu działach ogrodnictwa, m.in. w produkcji szklarniowej, stało się zwiększenie produktywności oraz doskonalenie wytwarzania produktów przy zmniejszającej się powierzchni upraw. Od wielu lat ekonomiści zwracają szczególną uwagę na najistotniejszą cechę wyróżniającą ogrodnictwo spośród całej produkcji rolnej, a mianowicie na jego intensywność. Już na początku drugiej połowy

minionego wieku podkreślano, że ta cecha ogrodnictwa nadaje mu przewagę konkurencyjną. Jeżeli wartość zboża z jednostki powierzchni przyjąć za 1, to wartość produkcji warzyw pod szkłem wysokim przekraczała w tym czasie 300 [Krusze 1964, s. 5-249]. Natomiast porównując skalę obszarową dającą identyczną wartość produkcji np. pszenicy i goździków szklarniowych, otrzymano w latach 70. XX w. stosunek 1 do 500, a więc wartość produkcji z 1 ha goździków równoważyła wartość produkcji z 500 ha pszenicy [Krusze 1977, s. 125-138]. Podobnego zdania jest Wojciech Ziętara [2009, s. 5-21], który wskazał, że w ostatnich latach wartość produkcji ogrodniczej wytwarzanej z jednostki powierzchni była nieporównywalnie większa niż z tej samej jednostki powierzchni upraw rolniczych. Intensywnie prowadzone przedsiębiorstwo ogrodnicze z produkcją pod osłonami o powierzchni 5 ha wytwarza produkcję towarową o równoważnej wartości z gospodarstwem nastawionym na typową produkcję roślinną o powierzchni 1000 ha użytków rolnych. W takim gospodarstwie, przy obecnie dostępnych technologiach produkcji, zatrudnienie może wynosić pięć osób lub nawet mniej. Również dzięki stosowaniu w produkcji szklarniowej nowoczesnych technologii dział ten należy do jednych z najbardziej innowacyjnych w całej produkcji ogrodniczej.

Od kilkunastu lat badania w ekonomice ogrodnictwa skupiają się przede wszystkim na restrukturyzacji gospodarstw ogrodniczych oraz poszukiwaniu dla nich nowych form organizacyjno-społecznych, a ponadto na zmianach w systemie przygotowania do sprzedaży i dystrybucji owoców, warzyw oraz roślin ozdobnych i materiału szkółkarskiego. Istotnym tematem stała się również konkurencyjność polskiego ogrodnictwa na tle Unii Europejskiej. Coraz większym zainteresowaniem cieszą się także zagadnienia związane z logistyką w ogrodnictwie.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Ogrodnictwo jest jednym z najbardziej dynamicznych i innowacyjnych działów rolnictwa. Pełni też odmiennie funkcje w gospodarce żywnościowej od pozostałej produkcji roślinnej, zaś rola tych funkcji rośnie w miarę wzrostu zamożności społeczeństwa. W znacznej części jego rozwój związany jest ze stosowaniem naukowych zasad dotyczących zwłaszcza aspektów technologicznych. Czynnikiem wyodrębniającym ogrodnictwo i integrującym je wewnątrz jest jego wysoka intensywność. Rozwój nauk ekonomicznych w ogrodnictwie od dziesiątek lat przyczynia się do wzrostu tej intensywności poprzez propagowanie racjonalnego wykorzystania wszystkich czynników wytwórczych. Choć w warunkach gospodarki socjalistycznej znaczenie ekonomiki ogrodnictwa było mniej istotne ze względu na centralne sterowanie produkcją rolną, to ogrodnictwo rozwijało się dynamicznie z uwagi na częściowo wolnorynkowy charakter, a także na relatywnie wysoką opłacalność zarówno produkcji pod osłonami, jak i produkcji gruntowej. Po transformacji gospodarczej a zwłaszcza integracji z Unią Europejską, kiedy pojawiła się silna globalna konkurencja, znaczenie ekonomiki ogrodnictwa wyraźnie wzrosło, szczególnie jako nauki wspierającej producentów w efektywnym stosowaniu zasad wolnorynkowych. Rosnące znaczenie ekonomiki ogrodnictwa ma swoje implikacje we wzrastającym zapotrzebowaniu na wiedzę i umiejętności z tego zakresu. Rośnie więc rola nauk ekonomicznych na poziomie szkolnictwa wyższego oraz jej znaczenie w przygotowaniu kadr zarządzających biznesem ogrodniczym, a przede wszystkim w stosowaniu rachunku ekonomicznego w praktyce.

LITERATURA

- Brzeziński J. 1912: *Uwagi ogólne o produkcji sadowniczej i handlu owocami*, Wydawnictwo Drukarni „Czasu”, Kraków, s. 3-130.
- Ciechomski W. 2000: *Uwarunkowania i szanse rozwoju sektora ogrodniczego*, „Ogrodnictwo”, 2, s. 3-7.
- Ciechomski W. 2002: *Ocena możliwości poprawy konkurencyjności produktów ogrodnich*, „Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej. Zeszyty Naukowe SGGW”, Warszawa, 46, s. 59-65.
- Gutowska J. 1977: *O nauczaniu historii ogrodnictwa w wyższych szkołach PRL*, „Kwartalnik historii nauki i techniki”, 22(3), s. 609-612.
- Jabłońska L. 2005: *Rozwój polskiego kwiaciarstwa w minionym 15-leciu*, „Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych”, 504, s. 21-31.
- Jabłońska L. 2007: *Ekonomiczne aspekty rozwoju sektora kwiaciarskiego w Polsce*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Klepacki B. 2013a: *Ewolucja nauk ekonomiczno-rolniczych*, [w] *Znaczenie rolnictwa – perspektywa historyczna i międzynarodowa*, Wydawnictwo IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 45-50.
- Klepacki B. 2013b: *Znaczenie nauk ekonomicznych w rozwoju rolnictwa*, „Biuletyn Informacyjny UR w Krakowie 2013”, nr 6, s. 10-15.
- Krusze N. 1964: *Gospodarka ogrodnicza w Polsce*, PWRiL, Warszawa.
- Krusze N. 1974: *Ekonomiczne znaczenie ogrodnictwa w wysokorozwiniętych krajach europejskich klimatu umiarkowanego*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnictwa”, z. 6.
- Krusze N. 1977: *Specyficzne funkcje i cechy ogrodnictwa na tle pozostałej produkcji roślinnej*. „Roczniki Nauk Rolniczych, Seria G”, 81(4), s. 125-138.
- Krusze N. 1982: *Ogólna ekonomika ogrodnictwa*, PWRiL, Warszawa.
- Kwaśniewski W. 2003: *Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej. Wpływ teleinformatyki na rozwój społeczny i gospodarczy*, Wydawnictwo Lexis Nexis, Warszawa.
- Malepszy S. 1996: *75 lat działalności Wydziału Ogrodniczego Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*, [w] *Polskie ogrodnictwo wobec integracji z Unią Europejską*, Wydawnictwo Fundacja Rozwój SGGW w Warszawie.
- Manteuffel R. 1979: *Ekonomika i organizacja gospodarstwa rolniczego*, PWRiL, Warszawa.
- Olewnicki D. 2011. *Przemiany w gospodarce ogrodniczej w latach 1965-2008 oraz perspektywy jej rozwoju*, Praca doktorska. SGGW, Warszawa.
- Skódlarski J. 2006: *Wcielenia Bony Sforza d’Aragona (1494–1557)*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym”, 9(2) s. 115-122.
- Stefko O., Ciesielska B. 2013: *Znaczenie kapitałochłonności w ogrodnictwie*, tłumaczenie z “Journal of Agribusiness and Rural Development”, www.jard.edu.pl, s. 161-168.
- Wawrzyniak J. 1998: *Zagadnienia ekonomiczne ogrodnictwa w reformującej się gospodarce*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, s. 73-77.
- Woś. A. 2000: *Udział rolnictwa w tworzeniu produktu społecznego i zatrudnienie rolnicze*, „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej”, 2-3, s. 3-11.
- Woś A., Zegar J. 2002: *Rolnictwo społecznie zrównoważone*, Wydawnictwo Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa, s. 28-36.
- Ziętara W. 2009: *Model polskiego rolnictwa – wobec aktualnych wyzwań*, „Zeszyty Naukowe SGGW. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, 73, s. 5-21.

Bogdan Klepacki, Dawid Olewnicki

THE IMPORTANCE OF ECONOMICS IN THE DEVELOPMENT OF HORTICULTURE

Summary

The paper presents the development of economic thought and economic sciences in agriculture and horticulture. The conducted investigations indicate that the development of economic thought in agriculture and all the observed phenomena have a similar pattern both in this section, as well as its integral part, i.e. horticulture. A factor for extracting and integrating gardening internally is its high intensity. The development of economic science in horticulture over several decades has contributed to an increase in the intensity and as a result the rational use of all factors of production.

Adres do korespondencji:

Prof. dr hab. Bogdan Klepacki
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
02-787 Warszawa, ul. Nowoursynowska 166, tel. (22) 59 342 46
e-mail: bogdan_klepacki@sggw.pl

Dr inż. Dawid Olewnicki

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu, SGGW
Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa
02-776 Warszawa, ul. Nowoursynowska 159, tel. (22) 59 320 21(23)
e-mail: dawid_olewnicki@sggw.pl